

УДК 330.322:331.25

Ковалів І.З.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри земельного кадастру
Львівського національного аграрного університету

ІНВЕСТИВАННЯ АКТИВІВ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

INVESTMENT OF ASSETS OF NON-STATE PENSION FUNDS

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано основні напрямки інвестування пенсійних активів недержавних пенсійних фондів (НПФ). Встановлено ряд проблем з розміщення активів пенсійних фондів, оскільки законодавчо не вирішено багато питань щодо операцій в іноземній валюті, що унеможлиблює інвестування пенсійних коштів за кордон. Запропоновано збільшення об'єктів інвестування пенсійних коштів, що дасть змогу диверсифікувати активи та компенсувати падіння їх вартості, забезпечити збереження коштів учасників фонду.

Ключові слова: недержавні пенсійні фонди, інвестиційний портфель, інвестиційна діяльність, пенсійні активи, пенсійні внески.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы основные направления инвестирования пенсионных активов негосударственных пенсионных фондов (НПФ). Установлено ряд проблем размещения активов пенсионных фондов, поскольку законодательно не решены многие вопросы по операциям в иностранной валюте, что делает невозможным инвестирование пенсионных средств за рубеж. Предложено увеличения объектов инвестирования пенсионных средств, что позволит диверсифицировать активы и компенсировать падение их стоимости, обеспечить сохранение средств участников фонда.

Ключевые слова: негосударственные пенсионные фонды, инвестиционный портфель, инвестиционная деятельность, пенсионные активы, пенсионные взносы.

ANNOTATION

Main ways of investment of pension assets of non-state pension funds (NPF) are analyzed in the article. The author determined a number of problems as to the assets of pension funds. Furthermore, a lot of issues of legal issues regarding foreign currency transactions aren't solved which, in its turn, makes it impossible to invest pension funds abroad. It is suggested to increase a number of investees of pension funds as far as it helps to diversify assets and offset the decline in their value. Moreover, it will provide cost savings of fund participants.

Keywords: non-state pension funds, investment portfolio, investment activity, pension assets, pension contributions.

Постановка проблеми. Інвестиційна політика, яка склалася сьогодні в Україні щодо обмеження розміщення активів недержавних пенсійних фондів (НПФ), потребує детального вивчення інвестиційного потенціалу цих фінансових установ.

Диверсифікація пенсійних активів має важливе значення як одна з форм концентрації капіталу і проникнення його в нові сфери діяльності з метою збереження пенсійних активів, особливо в умовах нестабільного розвитку економіки. Збільшення груп інструментів дає змогу компенсувати падіння вартості одного зростанням іншого. Від ефективної інвестиційної діяльності НПФ залежить збільшення учасників, а отже, збільшення пенсійних внесків.

Тому концентрація значних фінансових ресурсів НПФ відіграє позитивну роль не тільки у забезпеченні додаткового соціального захисту населення, а й як внутрішнє інвестиційне джерело – для економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. О. Кириленко вважає, що створення і ефективне функціонування таких фінансових інститутів, як НПФ, є ключовим чинником нарощення інвестиційних ресурсів, що забезпечують економічне зростання в країні, а також мобілізації довгострокових ресурсів для фінансування проектів розвитку країни [1]. На думку А. Постного, зростання частки НПФ в інвестуванні обумовлює необхідність постійного вдосконалення актуальних інвестиційних стратегій через застосування зарубіжного досвіду побудови політики НПФ [2]. В. Беницька пропонує вирішити питання щодо запровадження нових фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів НПФ шляхом спеціальних випусків державних цінних паперів та створення додаткових механізмів захисту пенсійних накопичень [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливим питанням інвестиційної політики є обмеження, встановлені законодавством та інвестиційною декларацією щодо розміщення активів НПФ. На думку О. Мелешко, держава повинна зробити рішучі кроки, спрямовані на стимулювання та розвиток пенсійного бізнесу, щоб перетворити ці потенційно потужні фінансові структури в один з основних інституційних інвесторів в Україні [4].

Постановка проблеми. Метою нашого дослідження є вивчення інвестиційної політики НПФ України. Обґрунтування необхідності розширення інвестиційного портфеля через збільшення груп інструментів, що дасть змогу забезпечити збереження пенсійних внесків.

Виклад основного матеріалу. Недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність винятково з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку [5]. Предметом діяльності такого фонду є сукупність організаційних, юридичних та

інших передбачених законодавством дій, спрямованих на акумулювання, збереження і прирощення пенсійних коштів. Основною метою інвестування пенсійних активів є збереження пенсійних заощаджень учасників фонду. Отримання доходу від інвестованих пенсійних активів – один із основних показників.

За результатами 2013 р. порівняно з 2011 р. сума інвестиційного доходу зросла на 393,4 млн грн, а прибуток від інвестиційної діяльності збільшився на 344,7 млн грн (табл. 1).

Основним фактором, що впливає на розмір інвестиційного доходу є величина пенсійних внесків. Для диверсифікації пенсійних активів у більш дохідні фінансові інструменти розмір залучених пенсійних внесків має бути більшим.

Напрямами інвестування пенсійних активів є грошові кошти, розміщені на депозитних банківських рахунках у 2013 р. (36,4%) порівняно

з 2011 р. (29,5%) збільшилися на 6,9%; облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України у 2013 р. (31,0%), що порівняно з 2011 р. (25,0%) зросли на 6%. (табл. 2). Стратегія інвестування пенсійних коштів НПФ є більш консервативною ніж у інших фінансових установах.

Обмежене розміщення активів, передбачене законодавством України щодо недержавного пенсійного фонду, не дає змоги повністю захистити пенсійні активи від коливань валютних курсів. Це стосується придбання цінних паперів іноземних емітентів без вирішення питання їх обліку в Україні, відсутність валюти у НПФ. «Якщо в Україні недостатньо буде використаний потенціал накопичувальної системи пенсійного забезпечення, нам залишається годувати пенсіонерів інших країн: фонди створені в інших країнах, можуть і будуть інвестувати ко-

Таблиця 1

Показники діяльності НПФ України

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Темпи росту
				з 2013 до 2011 р.
Кількість учасників за укладеними контрактами, тис. осіб	594,6	584,8	840,6	246,0
Загальні активи НПФ, млн грн	1 386,9	1 660,1	2 089,8	702,9
Пенсійні внески, всього, млн грн	1 102,0	1 313,7	1 587,5	485,5
серед них:				
від фізичних осіб	50,6	58,6	66,5	15,9
від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0
Пенсійні виплати, млн грн	208,9	251,9	300,2	91,3
Кількість осіб, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	63,1	66,2	69,0	5,9
Сума інвестиційного доходу, млн грн	559,9	727,0	953,3	393,4
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн грн	473,3	620,3	818,0	344,7
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	86,6	106,6	135,3	48,7

Джерело: за даними [101]

Таблиця 2

Структура інвестиційного портфеля НПФ України

Об'єкт інвестування активів НПФ	Частка в загальній вартості активів					
	2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України	346,5	25,0	517,9	31,2	648,3	31,0
Грошові кошти, розміщені на вкладних (депозитних) банківських рахунках	409,9	29,5	572,7	34,5	760,2	36,4
Цінні папери, дохід гарантовано Кабінетом Міністрів України	7,4	0,5	196,9	11,9	241,1	11,5
Банківські метали	26,1	1,9	18,6	1,1	14,7	0,7
Об'єкти нерухомості	48,6	3,5	49,6	2,9	58,0	2,8
Акції українських емітентів	254,6	18,4	256,9	15,5	278,4	13,3
Дебіторська заборгованість	-	-	21,3	1,3	32,5	1,6
Кошти на поточному рахунку	37,2	2,7	9,3	0,6	19,3	0,9
Цінні папери іноземних держав	0	0	0	0	0	0
Цінні папери іноземних емітентів	0	0	0	0	0	0
Інші активи	55,1	3,9	16,8	1	37,3	1,8
Загальна вартість активів фонду	1 386,9	100	1 660,1	100	2 086,8	100

Джерело: за даними [6]

шти в нашу економіку і відповідно отримувати прибуток для свої пенсіонерів», вважає Е. Мелешко [4, с. 220].

Розглянувши діяльність НПФ у Львівській області, ми оцінили роботу НО ВПФ «Соціальні гарантії». Результати дослідження показують, що у структурі інвестованих активів НО ВПФ «Соціальні гарантії» найвищу питому вагу займають банківські депозитні та поточні рахунки. Їх частка в загальній вартості активів коливається в межах 45,63–33,56 % за досліджуваний період (табл. 3). Це відповідає інвестиційній декларації Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. Активи, розміщені на банківських депозитних, поточних рахунках та ощадних сертифікатах, зростають, але не перевищують дозволеного декларацією рівня. Активи фонду розміщені в облігаціях українських підприємств за 2011–2013 рр. складають 20,17–25,26 %. НПФ не практикує вкладання активів в об'єкти нерухомості, банківські метали, хоча це могло б позитивно впливати на зростання інвестиційного доходу. Аналогічна структура інвестованих активів і в інших недержавних пенсійних фондах.

Безумовно, диверсифікація пенсійних активів має важливе значення як одна з форм концентрації капіталу і проникнення його в нові сфери діяльності з метою збереження пенсійних активів, особливо в умовах нестабільного розвитку економіки. Однак, на думку Я. Савченка, диверсифікація тільки з урахуванням лімітів на групи інструментів не забезпечує надійного збереження пенсійних активів [8, с. 17].

Придбання єврооблігацій України, номінованих в іноземній валюті, теж не вирішує проблеми надійного захисту збереження пенсійних активів, оскільки за ними надто низька прибутковість. Такого висновку дійшов директор Комісії з управління акти-

вами (КУА) «Всесвіт» Я. Савченко. Він пропонує дуже обережно ставитися до вкладання пенсійних активів у нерухомість, купувати нерухомість комерційного призначення та здавати її в оренду. Виходячи з практики діяльності КУА він стверджує, що під час кризових явищ краще захищають пенсійні заощадження своїх учасників ті НПФ, які сконцентрували активи за інвестиційними інструментами, валютами, галузями економіки. На думку Я. Савченка, «основним варіантом захисту активів від коливань курсів валют залишається вкладення коштів у банківські метали. Однак для ефективного захисту встановленого законодавством ліміту в 10% від вартості активів фонду недостатньо» [8, с. 17]. О. Білик пропонує врегулювати питання диверсифікації інвестиційного портфеля НПФ, зокрема на державному рівні визначити порядок при-

Рис. 1. Розподіл джерел інвестування НПФ за ризиками
Джерело: складено автором

Таблиця 3

Структура розміщення активів НО ВПФ «Соціальні гарантії»

Об'єкт інвестування активів фонду	Частка в загальній вартості активів						з 2013 до 2011 р. (+, -)	
	2011 р.		2012 р.		2013 р.			
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Банківські депозитні та поточні рахунки, ощадні сертифікати банків	886,88	33,56	1 004,97	35,33	1 551,32	45,63	664,44	12,07
Державні цінні папери	1 099,80	41,62	1 339,24	47,08	946,44	27,84	153,36	-13,78
Облігації місцевих позик	30,54	1,16	0	0	0	0	-	-
Облігації українських підприємств	533,00	20,17	484,14	17,02	858,62	25,26	325,62	5,09
Акції українських емітентів	15,40	0,58	5,50	0,19	21,48	0,63	6,08	0,05
Інші активи	76,80	2,91	10,92	0,38	21,82	0,64	54,98	-2,27
Загальна вартість активів фонду	2 642,42	100	2 844,76	100	3 399,67	100	7 57,25	28,66

Джерело: розраховано за даними [6; 7]

дбання акцій іноземних емітентів та купівлі іноземної валюти пенсійними фондами, а також збільшення частки банківських металів та частки державних цінних паперів в інвестиційних портфелях НПФ [9].

Ми вважаємо, що джерела інвестування можна розділити наступним чином:

Зважаючи на ситуацію, яка склалася в економіці України, НПФ повинні диверсифікувати інвестиційні активи і, на нашу думку, більшість активів вкладати в малоприбуткові, але надійні джерела, оскільки фонди є розпорядником коштів.

Для проведення ефективної інвестиційної діяльності потрібно розширювати напрямки інвестування пенсійних активів. Вважаємо, що інвестування в іноземні цінні папери та страхування розміщених активів є найбільш ненадійними джерелами розміщення активів. Як показало дослідження, НПФ України не практикують інвестування пенсійних активів у такі цінні папери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кириленко О.П. Недержавні пенсійні фонди як суб'єкти фінансового ринку / О.П. Кириленко // Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України : зб. матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 жовтня 2012 р. – Київ, 2012. – 300 с.
2. Постний А. Зарубіжний досвід інвестиційної політики недержавних пенсійних фондів: уроки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ua-ekonomist.com/archive/2014/.../Postnyy.Pdf>.
3. Беницька В.М. Використання світового досвіду функціонування пенсійних систем в реформуванні пенсійного забезпечення України / В.М. Беницька // Збірник наукових праць МННЦ ІТіС: економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. – Вип. 17. – К., 2012. – С. 159–178.
4. Мелешко О.В. Українські реалії сучасної системи недержавного пенсійного забезпечення / О.В. Мелешко // Механізм регулювання економіки : міжнародний науковий журнал. – 2008. – Т. 2, № 4. – С. 216–220 .
5. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1057–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/go/1057-15>.
6. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npf.dfp.gov.ua>.
7. Річна звітність недержавних пенсійних фондів [Електронний ресурс] // Інформаційно-аналітичний портал українського агентства фінансового розвитку. – Режим доступу : <http://www.ufin.com.ua/zvitnist/npf/npf.htm>.
8. Савченко Я. Управління активами НПФ в умовах кризи / Я. Савченко // Вісник Пенсійного фонду України. – 2011. – № 9. – С. 15–17.
9. Білик О.І. Діяльність недержавних пенсійних фондів України в умовах фінансової кризи [Електронний ресурс] / О.І. Білик. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7750/1/16.pdf>.